

XU HƯỚNG KHAI THÁC GIÁ TRỊ THẨM MỸ CỦA NGHỆ THUẬT TẠO HÌNH DÂN GIAN VÀO THIẾT KẾ TRANG PHỤC HIỆN ĐẠI

| NGUYỄN THỊ LOAN

Email: loannguyen.fashion@gmail.com
Trường Đại học Công Nghiệp Hà Nội

| PHAN THỊ PHƯƠNG

Email: phanphuong83@gmail.com
Trường Đại học Công Nghiệp Hà Nội

THE TREND OF EXPLOITING THE AESTHETIC VALUE OF FOLK VISUAL ART INTO MODERN COSTUME DESIGN

TÓM TẮT

Trong bối cảnh toàn cầu hóa, việc sáng tạo sản phẩm thời trang mới tôn vinh những giá trị thẩm mỹ của nghệ thuật tạo hình dân gian đang là một xu hướng được nhiều người quan tâm, hưởng ứng. Trong nội dung bài viết đã đưa ra được khái niệm về giá trị thẩm mỹ của nghệ thuật tạo hình dân gian và những dấu ấn quan trọng tạo lên xu hướng khai thác nghệ thuật tạo hình dân gian vào thiết kế thời trang. Bài viết đã lựa chọn một số mẫu thiết kế sáng tạo từ ý tưởng tạo hình tranh dân gian, nghệ thuật thêu cắm để phân tích. Mỗi nhà thiết kế đều có tư duy sáng tạo độc lập khi nghiên cứu, cảm nhận về những ý tưởng thiết kế, từ đó đã tạo lên những sản phẩm trang phục có giá trị nghệ thuật, đồng thời tôn vinh được bản sắc văn hóa dân tộc qua những ý tưởng từ nghệ thuật tạo hình dân gian.

Từ khóa: Nghệ thuật tạo hình dân gian, thẩm mỹ, thiết kế trang phục hiện đại, yếu tố tạo hình, xu hướng

ABSTRACT

In the context of globalization, the creation of new fashion products that honor the aesthetic values of folk visual arts is a trend that many people care about and respond to. In the content of the article, the concept of aesthetic value of folk visual arts was introduced and important imprints created the trend of exploiting folk visual arts into fashion design. The article has selected some creative designs from the idea of creating folk paintings and brocade art for analysis. Each designer has independent creative thinking when researching and feeling about design ideas, thereby creating costume products of artistic value and at the same time honoring cultural identity. ethnic groups through ideas from folk visual arts.

Keywords: Folk art, aesthetics, modern costume design, element creation system, trends

Đặt vấn đề

Sau đại hội Đảng lần thứ 6 đề ra nhiều đường lối đổi mới phát triển đất nước, trong đó đường lối đầu tiên là đổi mới về tư duy kinh tế, kinh tế được điều tiết theo chuyển động thị trường. Sự chuyển động từ hệ giá trị văn hóa truyền thống sang thời kỳ công nghiệp hóa và hội nhập toàn cầu. Sự chuyển động này đã tác động đến nhu cầu, thị hiếu thẩm mỹ của mỗi người trong xã hội. Các họa sĩ, nhà thiết kế luôn tìm tòi những ý tưởng sáng tạo mới để đáp ứng nhu cầu thẩm mỹ của xã hội. Bởi vậy những người hoạt động trong lĩnh vực sáng tạo nghệ thuật, nhất là nghệ thuật ứng dụng đã không ngừng học hỏi những kiến thức mới, những tư duy mới, kỹ thuật mới của các nền văn hóa khác nhau từ các nước trên thế giới nhằm áp dụng để sáng tạo nên những sản phẩm có giá trị nghệ thuật và công năng, thỏa mãn nhu cầu thẩm mỹ của từng cá nhân trong xã hội hiện đại.

Trong bối cảnh giao lưu hội nhập giữa các nền văn hóa, những thập niên gần đây các nhà thiết kế thời trang đã và đang có xu hướng sáng tạo những sản phẩm thời trang hiện đại dựa trên ý tưởng/ đề tài từ “nghệ thuật tạo hình dân gian”. Những yếu tố tạo hình từ nghệ thuật dân gian đã được các nhà thiết kế khai thác một cách linh hoạt, từ màu sắc, chất liệu, hình khối, họa tiết hoa văn... Mỗi người đều có những cảm nhận, sáng tạo theo lối tư duy riêng của mình nên đã tạo ra những sản phẩm thời trang mới mang tinh thần, hơi thở của ý tưởng (nghệ thuật tạo hình dân gian). Chính điều này đã góp phần tạo nên sự phong phú đa dạng cho các dòng sản phẩm thời trang hiện đại, đồng thời còn tôn vinh, bảo tồn các giá trị văn hóa truyền thống, dân gian của dân tộc.

1. Khái niệm nghệ thuật tạo hình dân gian Việt Nam

Nghệ thuật là sự sáng tạo của con người thông qua cảm xúc, nghệ thuật phản ánh các tiêu chuẩn cái đẹp, khéo léo và sáng tạo. Tác giả Đặng Thị Bích Ngân có giải nghĩa về “Nghệ thuật” trong Từ điển Mỹ thuật phổ thông như sau: Trong mỹ thuật, nghệ thuật là sự sáng tạo của con người thông qua cảm xúc, sự quan sát tinh tế và đôi bàn tay thành thực nghệ... Người nghệ sỹ tinh tế phát triển được các yếu tố khác nhau trong nội dung, trong kỹ thuật, trong quan điểm để sáng tạo nên tác phẩm nghệ thuật [1].

“Tạo hình” chính là quá trình sáng tạo của chủ thể khi sử dụng những yếu tố như hình, nét, màu, và bố cục kết hợp với các kỹ thuật, kỹ xảo cùng với tư duy thẩm mỹ để tạo nên những tác phẩm nghệ thuật mới như tạo hình điêu khắc, tạo hình trong hội họa, tạo hình trong thiết kế thời trang...

Vậy nghệ thuật tạo hình dân gian là sử dụng ngôn ngữ như màu sắc, hình, nét kết hợp với những vật liệu có

sẵn ở tại địa phương để sáng tạo nên những kỹ thuật tạo tác thành tác phẩm theo tư duy và thẩm mỹ của con người trong nhiều đời nối tiếp nhau, dần hình thành nên bản sắc mang dấu ấn đặc trưng của vùng miền. Điển hình như nghệ thuật tranh dân gian Đông Hồ ở địa phương là Thuận Thành ở tỉnh Bắc Ninh hay tranh dân gian Hàng Trống ở Hà Nội.

Nghệ thuật tạo hình dân gian còn được thể hiện trên một số loại vải như vải thổ cẩm của các tộc người thiểu số hay tạo hình lụa Vân – Vạn Phúc ở Việt Nam... những kỹ thuật nhuộm màu vải, tạo hình mẫu hoa văn trang trí hay bố cục sắp đặt họa tiết... đã tạo nên bản sắc đặc trưng.

Nghệ thuật tạo hình dân gian Việt Nam được sáng tạo bởi chính tư duy và thẩm mỹ của người làm nghệ thuật ở Việt Nam. Nó hình thành và phát triển lâu đời, được truyền từ đời này sang đời khác. Nghệ thuật tạo hình dân gian Việt Nam có nhiều giá trị nghệ thuật đặc trưng như về màu sắc, đường nét... Đặc biệt để thể hiện nội dung của đối tượng, người nghệ nhân thường tạo hình mang tính biểu trưng, điều này rất khác biệt với tạo hình trong mỹ thuật của Phương Tây (Hội họa hàn lâm là tả thực).

2. Những dấu ấn tạo nên xu hướng sáng tạo từ nghệ thuật tạo hình dân gian

Khai thác giá trị thẩm mỹ trong nghệ thuật tạo hình dân gian Việt Nam là một nguồn cảm hứng và luôn hấp dẫn đối với các nhà thiết kế mỹ thuật ứng dụng nói chung và thiết kế thời trang nói riêng. Những thập niên cuối thế kỷ XX và đầu thế kỷ XXI đã có rất nhiều các nhà thiết kế thời trang trên thế giới quan tâm chú ý đến văn hóa truyền thống của các nước Đông Nam Á trong đó có Việt Nam. Năm 2012 nhà thiết kế Ferragamo Salvatore đã cho ra mắt bộ sưu tập thời trang cao cấp lấy ý tưởng từ kết cấu yếm của phụ nữ Việt vào sáng tạo kết cấu thân trên của trang phục dạ hội. Năm 2014 nhà thiết kế người Úc - Cynthia Mann rất đam mê yêu thích chất liệu thổ cẩm của Việt Nam vì thế bà đã thành lập thương hiệu Future Traditions nhằm góp phần tạo ra một tương lai cho ngành dệt may truyền thống ở Việt Nam. Sản phẩm thời trang mà bà hướng tới là ứng dụng trong đời thường và sử dụng chất liệu vải thổ cẩm; Họa tiết hoa văn kết hợp sáng tạo kết cấu – phom dáng mới nhằm tạo nên hiệu quả thẩm mỹ cho trang phục. Năm 2020 thương hiệu Maharishi ở Tây Âu, đã lấy hoa văn thổ cẩm của đồng bào miền núi ở Việt Nam làm cảm hứng với các thiết kế áo jacket và coat theo phong cách trang phục quân đội. Bộ sưu tập sử dụng chất liệu vải và họa tiết hoa văn làm chủ đạo, kết hợp với phom dáng và kết cấu của áo jacket tạo nên hiệu ứng thẩm mỹ mới.

Những năm gần đây Bộ Văn hóa Thể thao và Du lịch đã đồng hành cùng các nghiên cứu văn hóa,

nghệ thuật phát động, nghiên cứu đưa ra nhiều giải pháp thực thi nhằm bảo tồn và phát triển những làng nghề truyền thống ở Việt Nam. Điển hình như các làng nghề về dệt vải, dệt lụa hay làng nghề làm tranh truyền thống ở Việt Nam... Bằng nhiều phương thức khác nhau, từ việc khôi phục không gian làng nghề như phát triển nguyên vật liệu, dạy truyền nghề cho đến tìm hướng mở rộng quy mô sản xuất nhằm đạt được giá trị kinh tế. Đặc biệt để những sản phẩm truyền thống thích ứng được với nhu cầu xã hội hiện đại, ngoài việc gìn giữ những nét đặc trưng trong giá trị thẩm mỹ dân tộc thì những sản phẩm cần được sáng tạo linh hoạt đa dạng về kiểu mẫu, kích thước, loại hình sản phẩm... Để đạt được điều này, những người thợ thủ công của làng nghề không thể đủ “sức” thực hiện được, do đó rất cần đến những tư duy, sáng tạo mới của thế hệ các nhà thiết kế (NTK) trẻ hay những chuyên gia về kinh tế, chính sách... nhằm định phát triển, sáng tạo và đưa sản phẩm mới đến với người tiêu dùng.

Sự kiện cuối năm 2017 một chương trình toàn cầu do Hội đồng Anh hỗ trợ đó là cuộc thi Thủ công và thiết kế mang tên: Câu chuyện tương lai của thủ công truyền thống (Crafting Futures). Đây là chương trình Hội Đồng Anh hướng tới sự phát triển bền vững cho các nghề thủ công nghiệp. Chương trình tạo sự kết nối giữa các nhà thiết kế đương đại với những người thợ thủ công truyền thống nhằm khai thác những giá trị văn hóa và thẩm mỹ truyền thống đưa vào sáng tạo những sản phẩm có giá trị ứng dụng nhưng mang hơi thở của đương đại. NTK Nguyễn Phương Trinh là người tham gia trực tiếp của dự án chia sẻ: “Nhiều thợ thủ công cũng muốn đưa sản phẩm đi xa hơn, nhưng do thiếu sự kết nối với các nhà thiết kế, nên nghề thủ công ngày càng mai một. Mặt khác, kho tàng thủ công truyền thống Việt Nam khá phong phú, độc đáo, những nhà thiết kế trẻ chưa biết cách khai thác, chưa tiếp cận được và hơi lơ là với nó” [5].

Bên cạnh những chương trình kết nối giá trị truyền thống với các nhà thiết kế đương đại để tạo nên những sản phẩm mang hơi thở hiện đại, thì vẫn còn nhiều chương trình hành động khác như các buổi giao lưu văn hóa thông qua lễ hội trình diễn thời trang cũng rất hiệu quả. Trong khuôn khổ “Tuần lễ thời trang thu đông 2018” NTK Minh Hạnh đã chia sẻ: Việc chọn chất liệu Lụa đã tạo ra một diện mạo mới cho thời trang Việt Nam, nằm trong dòng chảy lớn của thời trang thế giới. Chúng tôi mong muốn rằng thời trang Việt Nam sẽ phát triển xứng đáng hơn nữa dựa trên giá trị truyền thống. Bởi những truyền thống trong chất liệu là yếu tố cốt lõi để chúng ta phát triển song hành với giá trị thời đại, đặc biệt trong lĩnh vực thời trang. Chúng tôi, những nhà thiết kế sẽ tiếp tục tạo ra những giá trị mới cho tơ lụa Việt Nam bằng sự sáng tạo [3].

Các chương trình như trên đã tạo nên những xu hướng khai thác giá trị văn hóa truyền thống dân tộc trở thành

những ý tưởng sáng tạo độc đáo và chính những giá trị văn hóa ấy đã trở thành “kho tàng” về ý tưởng mà các NTK trẻ khai thác. Những năm gần đây đã có rất nhiều NTK đã thành công khi thiết kế bộ sưu tập thời trang (BST) lấy ý tưởng sáng tạo giá trị văn hóa truyền thống, dân gian. Điển hình như NTK Lan Hương khai thác về chất liệu lụa tơ tằm Vạn Phúc kết hợp cùng với kỹ thuật thủ công đã tạo lên những sản phẩm thời trang có giá trị nghệ thuật. NTK Thủy Nguyễn rất thành công khi khai thác những giá trị thẩm mỹ từ nghệ thuật tạo hình trong văn hóa tín ngưỡng Đạo Mẫu ở Việt Nam trong BST Mộng Mị (năm 2017). Hay nghiên cứu dòng tranh dân gian Đông Hồ và các kỹ thuật nghề thủ công ở Việt Nam thông qua BST Tình tang (năm 2019). NTK Vũ Việt Hà cũng rất thành công khi khai thác tạo hình tranh Hàng Trống lên áo dài (năm 2020). Vũ Việt Hà cũng là NTK thường xuyên khai thác những giá trị thẩm mỹ từ thổ cẩm của các tộc người ở Việt Nam, như năm 2020 anh khai thác họa tiết thổ cẩm ứng dụng vào thiết kế trang phục của trẻ em và áo dài của người trưởng thành (cả nam và nữ)... Đặc biệt sự kiện thời trang với chủ đề “Lễ hội văn hóa thổ cẩm Việt Nam” được diễn ra 2 kỳ vừa qua (2019 và 2020) cũng đã góp phần tạo nên trào lưu thiết kế khai thác ý tưởng từ nghệ thuật tạo hình của vải thổ cẩm trong thiết kế thời trang đương đại.

3. Những biểu hiện về sự sáng tạo trong khai thác giá trị thẩm mỹ của nghệ thuật tạo hình dân gian vào thiết kế trang phục

Nghiên cứu và sáng tạo những sản phẩm thời trang dựa trên thẩm mỹ của nghệ thuật tạo hình dân gian đã được nhiều họa sĩ, nhà thiết kế đạt được thành công nhất định. Bằng kiến thức về văn hóa, nghệ thuật, gu thẩm mỹ hay kỹ thuật... mỗi người có những tư duy sáng tạo riêng từ đó tạo lên nhiều tác phẩm có giá trị nghệ thuật và đa dạng về cách biểu hiện.

Để minh chứng cho vấn đề này, tác giả tập trung phân tích vào những sản phẩm thời trang được sáng tác dựa trên ý tưởng về dòng tranh dân gian và ý tưởng từ tạo hình trên trang phục của tộc người thiểu số.

- Biểu hiện khai thác giá trị thẩm mỹ từ tạo hình tranh dân gian vào thiết kế trang phục.

Qua quan sát một vài bộ sưu tập thời trang được nghiên cứu từ ý tưởng dòng tranh dân gian của một số nhà thiết kế thời trang tiêu biểu, tác giả nhận thấy các nhà thiết kế đa phần họ đều có cảm hứng với những yếu tố tạo hình sau: Thứ nhất là màu sắc, những sắc màu điển hình của dòng tranh dân gian được các NTK khai thác khá trung thực, bởi giá trị nghệ thuật cũng như sự điển hình của những sắc màu rất riêng; Thứ hai là khai thác họa tiết hoa văn trong tranh dân gian để sáng tạo lên thành họa tiết trang trí trên trang phục.

Sự kết hợp khai thác cả màu sắc và họa tiết hoa văn

ARTS

để tạo lên sự sáng tạo tạo lên giá trị nghệ thuật. Điển hình như NTK Thủy Nguyễn đã trong BST Tình tang, trong BST có một số mẫu được NTK đã khai thác hình ảnh em bé và cá chép của dòng tranh Đông Hồ để làm họa tiết trang trí trên trang phục [Hình 1.a]. NTK đã sử dụng nguyên bản hình chú bé ôm cá chép kết hợp những đường bèo lượn sóng và lặp lại màu đỏ, xanh lá và vàng đặc trưng tạo lên một hòa sắc mới lạ giữa họa tiết, tỷ lệ mảng màu. Sự sắp đặt mảnh hình trang trí ở chính giữa thân trên của trang phục đã tạo lên điểm nhấn thu hút thị giác. Hay ở một mẫu váy khác NTK Thủy Nguyễn đã khai thác hình ảnh em bé ôm con gà cũng đã tạo lên giá trị thẩm mỹ mới của trang phục [Hình 1.b].

NTK Hồ Trần Dạ Thảo đã khai thác hình ảnh chim Công trong tác phẩm Thiên hạ thái bình của dòng tranh Đông Hồ tạo lên sự đa dạng trong thiết kế bố cục trang trí trên trang phục [Hình 1.c]. NTK Dạ Thảo đã linh hoạt khai thác họa tiết chim Công và biến hóa thành những gam màu khác nhau trên nền vải tạo lên hòa sắc trung tính có tính ứng dụng cao.

Hình 1. Mẫu trang phục được khai thác nghệ thuật tạo hình tranh dân gian [2]

+ Biểu hiện khai thác giá trị thẩm mỹ từ tạo hình trên trang phục của tộc người thiểu số.

Những thập niên gần đây, đề tài về tạo hình trên trang phục của dân tộc thiểu số đã được nhiều nhà thiết kế quan tâm, làm cảm hứng sáng tạo cho nhiều bộ sưu tập thời trang mới mang nhiều phong cách khác nhau. Quan sát từ nhiều bộ sưu tập thời trang cho thấy các NTK khi nghiên cứu ý tưởng từ tạo hình thổ cẩm của các tộc người thiểu số đa phần chú trọng tới những yếu tố sau: Thứ nhất là yếu tố màu sắc, bởi màu sắc của thổ cẩm chính là kết quả của tư duy sáng tạo, thẩm mỹ hay thể hiện tính nhân sinh quan trong văn hóa của mỗi tộc người. Do đó các NTK khi khai thác tạo hình thổ cẩm vào thiết kế trang phục hiện đại

thường lấy yếu tố màu sắc của thổ cẩm làm chủ đạo. Điển hình như NTK Quang Huy khai thác sắc đỏ thổ cẩm của tộc người Xa Phó, mẫu thiết kế được tạo hình điểm nhấn ở phần ngực là hoa văn thổ cẩm, màu đỏ từ thổ cẩm trên nền đen của thân trên trang phục. Màu đỏ cũng được phát triển ra phần thân dưới và tay đã tạo lên hòa sắc mới lạ [Hình 2.a]. Thứ hai là yếu tố họa tiết hoa văn trang trí của thổ cẩm. Cũng giống như màu sắc, hoa văn là một yếu tố đặc trưng của mỗi tộc người, hoa văn thể hiện cách nhìn về thế giới quan của mỗi tộc người, những chi tiết của đường nét, mảng hình mang giá trị biểu tượng rất độc đáo. Bởi vậy khi khai thác ý tưởng hoa văn thổ cẩm các NTK cũng rất tôn trọng, gìn giữ những tư duy sáng tạo của các những mẫu mà họ nghiên cứu, điển hình như như NTK Minh Minh, chị đã khai thác về tạo hình thổ cẩm của tộc người Thái để sắp đặt tạo bố cục ở phần tay áo của trang phục hiện đại [Hình 2.b]. Có thể thấy các mảng hình thổ cẩm được sử dụng khá tương đồng với mẫu của đầu khăn piêu, tức là không thay đổi cấu trúc của mẫu hoa văn thổ cẩm mà kết hợp giữa hình họa tiết đó với kết cấu trang phục tạo lên sự hài hòa nhưng đầy sáng tạo. Thứ ba là yếu tố chất liệu vải. Chất liệu vải của đại đa số các tộc người đều được dệt từ những nguyên liệu tự nhiên như cây gai, cây lanh, cây bông... Tuy nhiên chúng đều có chất cảm bề mặt chung là vải có độ thô, nổi sợi hay lộ rõ ganh sợi vải, cũng bởi lẽ các chất liệu đều được dệt thủ công trên khung cửi thô sơ. Điều này đã tạo lên những nét đặc trưng của chất liệu vải thổ cẩm với các chất liệu vải thời trang khác. Đặc biệt là chất liệu vải này được nhuộm màu sắc từ những nguyên liệu trong tự nhiên. Từ những đặc điểm này mà đa phần các NTK khi khai thác tạo hình của nghệ thuật thổ cẩm đều có những lựa chọn chất liệu vải tương ứng về chất cảm hay sử dụng chính vải thổ cẩm của tộc người nghiên cứu trong BST.

Hình 2. Mẫu thiết kế trang phục nghiên cứu từ nghệ thuật tạo hình thổ cẩm [4]
(Các mẫu thiết kế được giới thiệu trong khuôn khổ Festival “Tinh hoa Tây Bắc – Hương sắc Lào Cai” diễn ra năm 2021)

ARTS

Như vậy từ những sự kiện trên cho thấy khai thác giá trị thẩm mỹ từ nghệ thuật truyền thống, dân gian vào thiết kế trang phục hiện đại đã và đang trở thành xu hướng tất yếu. Không chỉ bởi với mục đích là mang tính trách nhiệm xã hội mà còn bởi chính những giá trị thẩm mỹ, nghệ thuật đặc trưng mang tính vùng miền, quốc gia. Nó thực sự rất độc đáo và hấp dẫn đối với người yêu nghệ thuật truyền thống, dân gian.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. **Đặng Thị Bích Ngân (2012)**, *Từ điển mỹ thuật phổ thông*, Nxb Mỹ thuật, Hà Nội.
2. **Mai Huệ**, *Vẻ đẹp quyến rũ những bộ thời trang lấy cảm hứng từ tranh Đông Hồ*, <https://dkn.new/khac/ve-dep-quyen-ru-nhung-bo-thoi-trang-lay-cam-hung-tu-tranh-dong-ho.html> (ngày cập nhật 18/4/2018).
3. **Mai Liên**, *Lựa tư tưởng Việt Nam tỏa sáng trong vai trò sứ giả ngoại giao*, <https://vovworld.vn/vi-vn/van-hoa/lua-to-tam-viet-nam-toa-sang-trong-vai-tro-su-gia-ngoai-giao>. (ngày cập nhật 20/3/2018).
4. **Đức Phương**, *Ấn tượng thời trang nghệ thuật “Thổ cẩm – Câu chuyện tình yêu”*, <https://baolaocai.vn/bai-viet/349729-an-tuong-thoi-trang-nghe-thuat-tho-cam-cau-chuyen-tinh-yeu> (ngày cập nhật 21-11-2021)
5. **Báo điện tử Kinh Doanh và Phát triển**, *Kỹ thuật thủ công “gập” thiết kế đương đại*, <https://kinhdoanhvaphattrien.vn/ky-thuat-thu-cong-gap-thiet-ke-duong-dai>, (ngày đăng 16/06/2018)